

**Szociológia Doktori
Iskola**

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Kónya Hanna Edit

The emergence of a transnational elite

**Methodological approach for the definition and identification of the
Csángó elite.**

című Ph.D. értekezéséhez

Témavezetők:

Letenyei László, Ph.D.
Molina, José Luis, Dr. Prof.

Budapest, 2012

Szociológia és Társadalompolitika Intézet

Kónya Hanna Edit

The emergence of a transnational elite

**Methodological approach for the definition and identification of the
Csángó elite.**

című Ph.D. értekezéséhez

Témavezetők:

Letenyei László, Ph.D.

Molina, José Luis, Dr. Prof.

© Kónya Hanna Edit

Tartalomjegyzék

1. A kutatás keretei	4
2. Kutatási módszerek és adatok.....	6
3. Az értekezés eredményei és továbblépési lehetőségek	9
3.1. A csángó ügy együttműködési kapcsolathálóban elfoglalt szerep által definiált elit	9
3.2. Migrációs tapasztalatok által definiált elit.....	10
3.3. Migrációs tapasztalatok és a Csángó ügy együttműködési hálóban elfoglalt szerep által definiált elit	11
4. Következtetések és továbblépési lehetőségek	13
5. Felhasznált irodalom	16
6. A témakörrel kapcsolatos saját publikációk	18

A disszertáció a TÁMOP-4.2.1.B-09/1/KMR-2010-0005 azonosítójú projektje Hatékony állam, szakértő közigazgatás, regionális fejlesztések a versenyképes társadalomért címet viselő alprojektjének kutatási tevékenysége eredményeként készült.

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

1. A kutatás keretei

A moldvai magyarság származását, Moldvában való letelepedését, az asszimiláció szintjét, dialektusát illetően sokszínű társadalomkép rajzolódik ki. Annak ellenére, hogy számos publikáció látott napvilágot már az elnevezés is problematikus. Nincsen egy általánosan, román és magyar szakemberek által is elfogadott elnevezés, azonban ez nemcsak a szakembereknek, hanem olykor maguknak a moldvai magyaroknak is nehézséget okoz. Magyar és román szakemberek is leginkább a "csángó" elnevezést használják, azonban továbbra sincs egyetértés a fogalom létjogosultságát illetően és a csángóként megnevezett személyek, csoportok se feltétlenül ugyanazok. Katolikus kisebbségként az ortodox többségi társadalomban, leginkább a vallás az, ami egyszerre azonosítja és meg is különbözteti őket, ezért gyakori a moldvai katolikus elnevezés is, mely egy sokkal semlegesebb, etnikai feszültségektől látszólag mentes besorolás. További előnye lehet a fogalomnak, hogy az asszimiláció fokától függetlenül is használható, ugyanakkor pont ebben rejlik a hátránya is, hiszen így a csángó társadalmat jellemző sokszínűség egyik dimenziója vesz el. A csángó elnevezés használata mellett két érv szól, egyrészt az a tény, hogy a kutatás az elit azon csoportjára fókuszál, akik magyar identitással rendelkeznek, ugyanakkor a kutatás alanyai is a csángó vagy a csángó-magyar megnevezéseket használják.

Bár a társadalomtudományokban az elitkutatás hosszú múltra tekint vissza, jelen kutatás legalább négy szempontból lehet innovatív:

a.) **kialakulóban lévő elit:** Az erdélyi és magyarországi tudományos színen a csángók többnyire a rendszerváltás után jelentek meg, amikor számos néprajzi és nyelvészeti publikáció foglalkozott a moldvai magyarság helyzetével. A csángókkal foglalkozó publikációkban gyakran előfordul meglátás, hogy a csángó társadalom nem rendelkezik egységes, értelmiségi réteggel. (részletesen tárgyalja Pozsony, 2003) A Csíkszeredában elindított magyar nyelvű tanítás, azt a célt vállalta fel, hogy kineveli a szakirodalom által hiányolt csángó értelmiséget, akik majd visszatérve falvaikba tovább küzdenek az asszimiláció ellen.

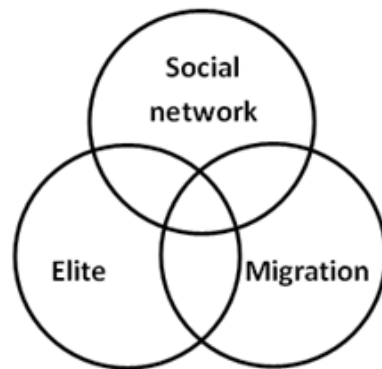
b.) **figyelembe veszi a közösség visszajelzését:** az elitkutatás nem kizárólag az elitekről szól, hanem a közösségi visszajelzést és a közösség és az elit értelmezéseit és definícióit egyaránt figyelembe veszi; az elitek identitását és jellemzőit az elittel és a közösséggel is beszélve tudjuk meg. A módszertani sokszínűségnek köszönhetően releváns visszacsatoláshoz jutunk a közösség részéről, feedbackhez ami nemcsak szükséges, de engedhetetlen is volt egy releváns és érvényes elit definiáláshoz és leíráshoz.

c.) **transznacionális elit:** A rendszerváltás nyújtotta új lehetőségek, mindenekelőtt a nemzetközi migrációban való részvétel következményeként a társadalmi, gazdasági és emberi tőke az addig homogénnek tűnő csángó falvak társadalomszerkezetében is lényeges változást hoztak. Ugyanakkor a különböző tőke típusok a migráns közösségeket is diverzifikálták. A csángó közösségek

rétegződése olykor Moldva határain kívül történt, az eredeti lakóközösségtől függetlenül. A társadalomtudományokban, elsősorban az elitkutatásokban az államokra, régiókra való tagolódás fontos szerephez jut, hiszen adott elitek, elit csoportok, kiváltságos szerepet és társadalmi pozíciót töltenek be egy adott földrajzilag jól lehatárolható térben. Azonban, ha a csángó gyerekek csíkszeredai iskoláztatása jelenti azt a csatornát mely lehetőséget teremt a csángó értelmiség és elit kialakulásához, akkor nem lehet figyelmen kívül hagyni a jelenség transznacionális jellegét, mely zárt vagy félig zárt koncentrikussággal jellemezhető, ami Moldvában kezdődik, továbbá fontos állomások Csíkszereda és Budapest.

d.) Az előbbieken bemutatott tulajdonságok miatt **az elemzés földrajzilag nincs egy régióra korlátozva:** azáltal, hogy a külföldön élő elitek is megjelennek, felmerül a kérdés, hogy a vizsgálat helyi szinten, regionális szinten esetleg transznacionális szinten ragadható meg. Mindhárom érvelés egyaránt helytálló, ugyanis az elit azonosítására használt módszerek lokális szintű elemzésre vallanak, illetve az elitek is többnyire helyi szinten elitek, egyesek regionális szinten azonban földrajzilag transznacionális térben vannak jelen. A címben is megjelenő transznacionális tér is így ábrázolható és értelmezhető, nem csupán a számos csángó életútjában megjelenő fontosabb állomások halmaza, és nem is kizárólag az elit kialakulásának színtere, hanem mindkettő.

Egy mondatba sűrítve a kutatás témáját, a „Miért éppen ezeket az egyéneket nevezik meg csángó elitként?” kérdésben foglalható össze. A szakirodalom több megközelítése is segített, azon folyamatok megértéséhez, ahogyan az elit számára előnyös társadalmi pozíciók betöltéséhez jut. A szakirodalmi megközelítés leginkább hárompilléresnek nevezhető, egyrészt a különböző elit definíciók és értelmezések kerültek áttekintésre és bár az elit kutatások többnyire szociológusok és történészek nevéhez kötődik, a hagyományos társadalmakra koncentrááló antropológiai megközelítés sokkal használhatóbb a Csángó elit azonosításában és meghatározásában. (Shore & Nugent, 2002; Marcus, 1983; Fumanti, 2004; Konrad, 2002; Nugent, 2002) Második elméleti megközelítés a társadalmi kapcsolathálózatokra, elsősorban a társadalmi tőkére és társadalmi pozíciókra fókuszált. (Kadushin, 1966, 1968, 1995; Coleman, 1988; Granovetter, 1973; Bourdieu, 1986; Putnam, 2000; Burt, 2001,2002; Lin, 1999; Freeman, 1977; Obstfeld, 2005; Fernandez & Gould, 1999; Katz, 1957; Katz & Lazarsfeld, 1955; Menzel & Katz, 1955-1956) A harmadik pillér a transznacionális migrációval és annak következményeivel foglalkozó írások, megközelítés melyben nagy mértékben támaszkodtam Dumitru Sandu írásaira. (Sandu, 2005; Portes & Böröcz, 2001; Stark & Taylor, 1991; Papademetriou, 1978; Portes, 1994, 2000; Levitt & Glick Schiller, 2004; Shain, 1999-2000). A migráció jellegzetességeit és a vendégmunka következményeit a csángók körében is vizsgálták, és bár kevés publikáció született a témában, de nagymértékben segítették a kutatást. (Pozsony, 2003; Hegyeli, 1999; Mohácsek & Vitos, 2005; Adler-Lomnitz & Gonzalez, 2007) A Csángó elit elméleti megalapozása e három megközelítés keresztmetszetében helyezkedik el.

---

1. ábra Elméleti megközelítés

2. Kutatási módszerek és adatok

A terepmunka alatt az elsődleges cél egy használható terepismeret, a társadalmi kapcsolatok, a szereplők helyes besorolása és azonosítása és egyazon nyelv(ezet) használata volt. 2006 nyarával kezdődően több alkalommal is hosszabb, rövidebb ideig Moldvában voltam, illetve a budapesti PhD képzés során rálátást nyertem azon csángók életére és mindennapjaira, akik magyar állami ösztöndíjjal magyarországi egyetemeken tanultak és diplomaszerezés után itt is telepedtek le. Annak megválaszolása, hogy ki is a csángó elit, a kutatás legnehezebb kérdésének bizonyult, nem csupán a többé-kevésbé kívülálló kutatónak, hanem a jól informált beavatottnak is. Az elitkutatás jól megtervezett, hatékony módszertant igényel. Három kutatási módszert használtam, interjúzást, kapcsolathálózat elemzést és kérdőívezést. A szociológia által használt klasszikus módszerek, melyek a hagyományos elitkutatásokat jellemzik nem működőképesek, hiszen abból adódóan, hogy tagjainak azonosítása nem egyértelmű, jól meghatározott változók mentén történik, lényegében az elit egy rejtett közösség.

32 interjú készült többnyire a csángó elit tagjaival, (akik közül többen maguk is képviselői bizonyos szervezeteknek, alapítványoknak) és a négy legfontosabb szervezet vezetőivel vagy vezetőinek egyikével. Az interjú alanyok kiválasztása hólabda módszerrel történt (Ön kit tekint csángó elitnek? Minden esetben az indoklás is rögzítésre került, hiszen az interjúalanyok saját elit definíciója mentén alakult ki az elitcsoport összetétele.) azon személyekre fókuszálva, akiket legalább ketten megneveztek elitként.

A hólabda módszer használatát – a csoportösszetétel bizonytalanságán túl – az 1990 után, Magyarországon divatosná vált csángó népi kultúra térnyerése (melyet ma számos NGO és politikus is támogat) is szükségessé teszi. A hólabda módszer nyújtott lehetőséget arra, hogy az előre gyártott kategóriák helyett, melyek utólagos feltöltése tartalommal és személyekkel torz eredményhez vezetnek volna, tényleges, a Csángók által elitnek tartott kategóriákkal és definíciókkal gazdagodjunk és operáljunk. Az interjúalanyok az interjú elvállalása előtt tájékoztatva lettek a kutatás kérdésköréről azonban csupán kulcsszavakban. Véleményük befolyásolásának vagy adott

meglátás rájuk erőltetésének elkerülése végett a kutatási téma keretei nem lettek rögzítve, így biztosítva hogy minden alany lehetőséget kap saját definíciónak megfogalmazására és azok körüljárására. (Lee, 1993)

A hólabdás módszer egyik alapkérdése, hogy mikor van elegendő alany. A szakirodalom szerint az új alanyok bevonásával akkor lehet felhagyni, amikor ez már vélhetőleg nem járna többlet információval. Ekkor a minta optimálisnak tekinthető. (Patton, 1990), (Seidman, 2003) Az interjúzás során csupán az első és utolsó kérdések voltak rögzítve, a többi kérdés sorrendjét a beszélgetés menten határozta meg. A kérdések sorrendiségének egyénekhez és beszélgetésekhez való idomítását a szakirodalom is szorgalmazza. (Héra & Ligeti, 2006) Az interjúk hossza változó, a legrövidebb egy, a leghosszabb közel öt órás volt.

	Elit		Képviselő		Összesen
	Magyarország	Románia	Magyarország	Románia	
Csángó	14	5	5	3	27
Nem Csángó	0	0	2	3	5
Összesen	14	5	7	6	32

1. táblázat: Az interjúalanyok megoszlása

A második névgeneráló kérdés a kapcsolathálóhoz kötődik, amikor a válaszadók azon személyeket nevezték meg, akikkel rendszeresen együttműködnek a csángó ügyben. A csángó ügy, mely egyaránt tartalmaz kulturális, szociális, egészségügyi, vallási, oktatási, stb. mozgalmakat, leginkább a csángó kultúra és társadalom megmentése és képviselteként jellemezhető. Számos szervezet, alapítvány, politikai párt és magánszemély érdekelt és aktív benne, vagy valamely vonatkozásában (a kulturális sajátosságok megőrzésében, az asszimiláció megfékezésében, a magyar nyelv, iskolai és egyházi életbe való bevezetésében, a csángók múltját és jelenét célzó tudományos művek publikálásában. A három kapcsolatháló elemzés típus – teljes háló, ego-háló és személyes háló – közül a teljes háló volt kivitelezhető és hatékony, az elitek által a csángó ügyet érintő együttműködési hálóban betöltött pozíciók feltérképezésére. A csángó ügyet érintő együttműködési kapcsolatok 44 személy esetében kerültek rögzítésre, később ezen ego-networkok lettek teljes hálóvá egyesítve, mely immár az összes együttműködést tartalmazza. Az együttműködési kapcsolatok elitek, szervezetek képviselői és olyan nem elit személyek esetében is rögzítésre kerültek, akik napi szinten aktív szerepet vállalnak a Csángó ügyben. Az elitként megnevezett csángók, akik adott szervezet képviselői is, utóbbi csoportba lettek besorolva.

	Elite		Representative		Not elite	Total
	Hungary	Romania	Hungary	Romania		
Csángó	14	5	5	3	0	27
Not Csángó	0	0	2	2	13	17
Total	14	5	7	5	13	44

2. táblázat: Distribution of respondents of the relational data

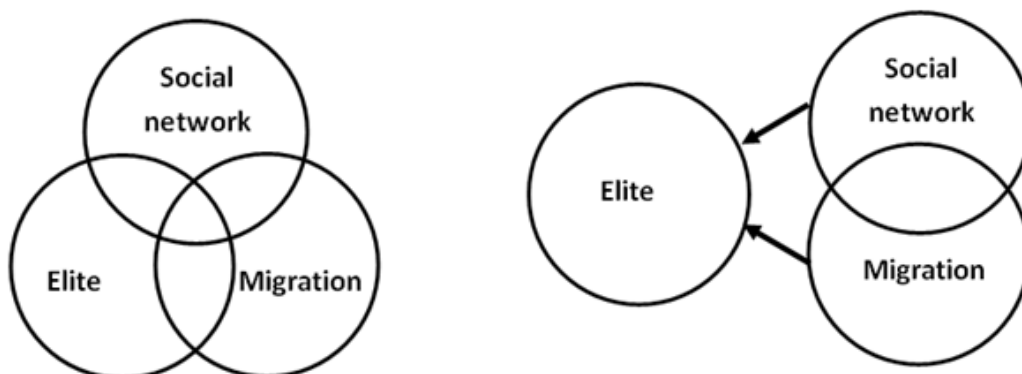
Az elemzési szint alapján interperszonális, társadalmi csoportokat illetve országokat, régiókat összekötő kapcsolathálózatok különböztethetők meg. (Szántó & Tóth, 1993: 45) Annak

megválaszolása érdekében, hogy az elit képes-e megtartani központi szerepét, az első network kizárólag az eliteket (ego) és az őket összekötő kapcsolatokat tartalmazza, majd az általuk megnevezett személyek (alter) kerülnek be, később azon válaszadók akik a legfontosabb szervezetek képviselői(ego) és az általuk megnevezettek, végül pedig a Moldvai Csángó-magyar szövetség tanárai (ego) és kapcsolatai (alter) lesznek beépítve, mint olyan személyek akik napi szinten aktívan részt vesznek a csángó ügyben. Legutolsó lépésként a megnevezettek közötti (alter-alter) kapcsolatok is elemzésre kerülnek. Szervezetek közötti kapcsolatokat vizsgálva fontos hangsúlyozni, hogy a beágyazottság miatt nehéz eldönteni, hogy a kapcsolatok ténylegesen a szervezetek között vannak – melyeket egyének tartanak fenn – vagy a kapcsolatok az egyének között vannak. A regionális vagy országos szinten elemzett kapcsolatok is elemzésre kerültek, ugyanakkor fontos annak megválaszolása, hogy mennyire életerős a csángó elit, képes-e megtartani központi pozícióját akkor is, ha egyre több szereplő kerül bevonásra vagy mások veszik át a kulcsszerepeket.

Azon kérdés megválaszolására, hogy a közösség melyet képviselni szeretnének visszaigazolja-e az elitet, a kvalitatív adatok és a hólabda módszer generálta elit ellenőrzése végett kvantitatív, kérdőíves adatok kerültek rögzítésre egy moldvai településen. 182 kérdőív (a háztartások 42,3%) 17 kérdéssel lett lekérdezve Magyarfaluban.

A módszertani sokszínűség az elit összetételét és tagjainak presztízsét és elismerését hivatott visszaigazolni vagy cáfolni. A kvalitatív adatok tesztelése kvantitatív adatokkal történt, amint azt Lilekker (2003:208) hangsúlyozza, a kvalitatív elemzést végző kutató két dologra kell figyeljen vagy más adatokkal kell ellenőrizze elemzését vagy a kvalitatív adatgyűjtés széleskörű, és minden résztvevőnek egyenlő kiválasztási esélyt garantálnak kell lennie.

A már említett hármas elméleti megközelítés az elit definiálását és azonosítását illetően a következőképpen módosul: kapcsolathálózati jellemzők (a csángó ügyben betöltött szerepek és pozíciók), migrációs tapasztalatok és e kettő interakciója magyarázza, hogy egyeseket miért tekintenek elitnek, míg másokat nem.

2. ábra: Theoretical approach and empirical definition of elites

3. Az értekezés eredményei és továbblépési lehetőségek

Arens és Bein hangsúlyozza hogy Moldova továbbra is Európa egyik legfejletlenebb régiója, mely a politikai kultúra és a mentalitásban, gazdasági aspektusokban, infrastruktúrában és a hétköznapi élet számos területén egyaránt meglátszik. Meglátásuk szerint az 1989-es rendszerváltás nem csökkentette a nyugattal szembeni távolságot ugyanakkor két kérdésre továbbra sincs válasz: egyrészt mi a helyzet azon csángókkal akik még nem asszimilálódtak, milyen szintű fejlettség jellemzi őket és az információs társadalom miatt sokkal láthatóbb és erősebb konfrontáció mely az eredetükből és identitástudatukból adódik a már asszimilált csángókkal illetve a világi és egyházi elittel is elemzésre vár. A második észrevétel ezen csángók a többségi ortodox társadalomba való beilleszkedését kérdőjelezi meg. (Arens & Bein, 2004: 130) Továbbgondolva ezen kérdéseket felvetődik, hogy azon katolikusok akik megőrizték etnikai kisebbségüket, magyar kulturájukat és státusukat is hogyan tudják érdekeiket érvényesíteni, illetve, hogy együttműködési vagy konfliktus helyzetben lesznek azzal a közösséggel ahol élnek? Az érdekképviselő szerepet gyakran töltik be az elit tagjai, de mi történik egy olyan társadalomban amit elit és értelmiségi nélkülinek látnak? Ténylegesen ez a helyzet? Kik azok a szereplők, akik betöltik ezen pozíciókat?

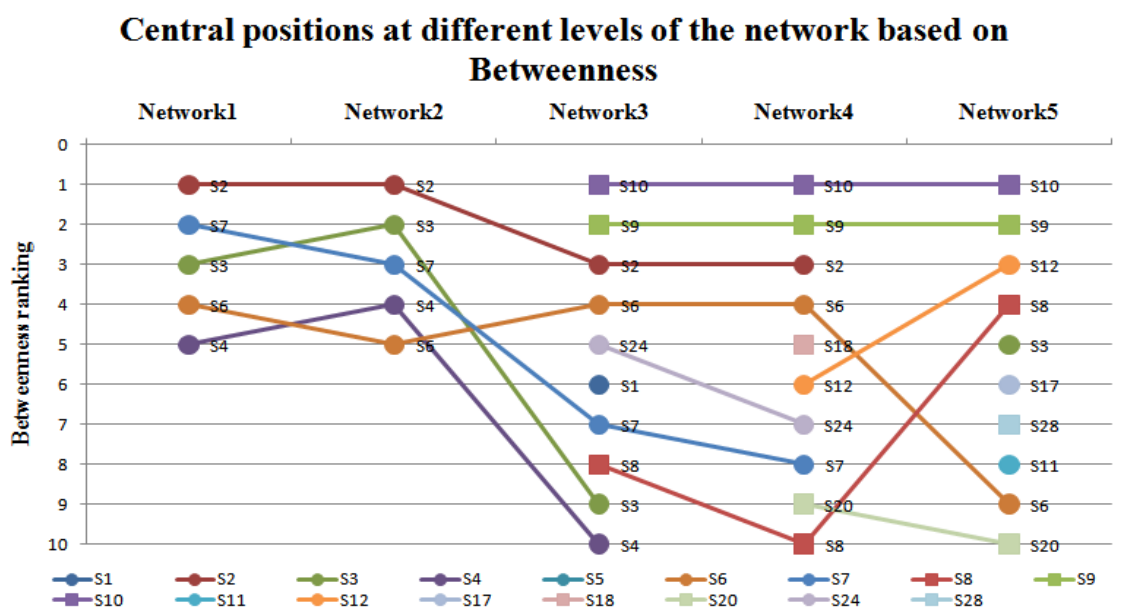
A kutatás kezdetén meggyőződésem volt, hogy az elsődleges elit csoport azon jelenlegi vagy korábbi migránsokból áll, akik kulcsszereplői a migrációs csatornáknak és a Moldvából külföldre történő munkaerő és információ közvetítésnek. Feltételeztem, hogy falu vagy legalábbis szomszédos falvak szintjén léteznek a vendégmunkát fenntartó és működtető networkok. Továbbá azt is feltételeztem, hogy a falvakat tanulás céljából elhagyó migránsok, akik máshol telepedtek le elitként vannak számon tartva a közösség által, ugyanakkor esélyük valamelyest kisebb csupán avégett, hogy nem vesznek részt a közösség mindennapjaiban. A kutatás igazolta, hogy egyszerre tévedtem és volt igazam is. Az eredmények rávilágítottak arra a tényre, hogy a csángó elit, illetve a csángó közösség homogén csoportként való leírása lehetetlen. Ugyanakkor Halász azon megállapítása miszerint a csángó falvak gazdagság általi szegregációja hiányzik, egyre kevésbé tűnik helytállóknak. (Halász, 2002:142)

Milyen eredményhez vezet a sokszínű módszertani megközelítés? Melyek azok a tényezők, amelyek a Csángók elitként való értelmezését, azonosítását elősegítik?

3.1. A csángó ügy együttműködési kapcsolathálóban elfoglalt szerep által definiált elit

Megállapítható, hogy a csángó ügyben való aktivitás pozitív hatással van az elitmegítélésben, ugyanakkor nem elegendő feltétel. Az elitek vélemény vezető és vélemény bróker szerepkört töltenek be ugyanakkor nem egyedüliek, akik ilyen kiváltságos pozícióban vannak, a különböző szervezetek formális és informális vezetői szintén birtokában vannak a csángó ügyben hatékonyan

használható társadalmi tőkének. A csángó ügyben részt vevő szervezetek és alapítványok versenyhelyzetben vannak mely nem csak a csoportok, hanem az egyének, az elitek szintjén is megfigyelhető. Az együttműködési kapcsolathálóban elfoglalt pozíció, az elit által betöltött szerepkör felterítésére 4 kapcsolathálózati mutató került elemzésre, befok, kifok, közöttiség és egonet bróker. Az első három nyomon követése az együttműködési háló növekedése során megmutatta, hogy az elit képes-e megtartani előnyös pozícióját amint egyre több szereplő jelenik meg. A következő ábra a betweenness (közöttiség) változó alapján mutatja be a központi szereplők hálóban elfoglalt pozícióját, változó mely arra világít rá, hogy adott személy mennyire képes egyébként különálló szereplők között kapcsolatot alakítani. A közöttiség alapján 17 olyan személy lett kiválasztva, akik egyik vagy akár több networkban is központi szerepet tölt be.

3. ábra: Maintaining central position in networks according to Betweenness (jelmagyarázat: ○Csángó, □ Not Csángó).

- A 17 szereplő közül 11 csángó származású. Összehasonlítva a csángók és nem csángók arányát a befok és a kifok alapján történő megoszlással, megállapítható, hogy a nem csángó származásúak legnagyobb arányban a közvetítő szerepkörben vannak.
- Megfigyelhető, hogy amint megjelennek az együttműködési networkban S10 és S9 a közvetítő szerepet illetően első, illetve második legfontosabb szereplői a Csángó ügynek.
- S6, egy Magyarországon élő csángó pap, akit elitként is megneveztek, az egyedüli, aki mindvégig közvetítő szerepet tölt be.
- S2-t és S3-t egyaránt besorolták a csángó elitbe, mindketten négy hálóban is közvetítő szerepet töltenek be, Moldvában és Magyarországon is sűrű kapcsolathálózat jellemzi őket.

3.2. Migrációs tapasztalatok által definiált elit

A migrációs tapasztalatok pozitív hatással vannak az esélybekerülésre, azonban nem előfeltételük annak. Miközben igaz, hogy az elit legtöbb tagja rendelkezik migrációs tapasztalattal csupán ez nem

garantálja az elitként való megítélésüket, ami nagyobb hatással van erre az inkább az életvitelük és a közösség életében való aktív részt vételük. Miközben a közösség életében és a csángó ügyben betöltött aktív szerep direkt hatással van az elitként való megnevezésre, addig a migráció látszólag ezen aktivitásokra van közvetlen hatással és az elitbe kerülésre indirekt hatással bír.

A csángó közösségek esetében a migráció két céllal történik, egyrészt tanulni másrészt sokkal nagyobb arányban vendégmunkásként dolgoznak külföldön. A csángó elit Erdélyben történő kinevelése felvet egy fontos kérdést, mégpedig azt hogy a szakképzett fiatalok visszatérnek-e Moldvába?! A szülők tudatában vannak, hogy gyerekeik Erdélyben történő iskoláztatása nehézségekbe ütközik, amennyiben ezek a gyerekek visszatérnének Moldvába. Bár sokan telepedtek le Magyarországon és Erdélyben többen is visszatértek és Moldvában töltenek be sikeres, elismertséget élvező társadalmi pozíciókat.

“89-90 után megjelent a lehetőség a magyar nemzethez tartózás, a magyar nyelv a hagyományos kultúra megőrzésének, ápolásának a lehetősége, mint egy hiány. Hogyan próbálták ezt a hiányt pótolni, gyerekek százai indultak el szerencsét próbálni. Egy más világba kerültek, mindenik a maga próbatételét megkellett, hogy állja, lekellett küzdje a nehézségeket. A nehézségek is fokozódtak, ugyanakkor saját magukat is keresték, még most is keresik s így próbálnak visszaérni, hogy a hiányt betöltsék. Persze újukba nagyon sok nehézség és az álhősök – mint a mesékben – kerültek, akik késleltetik, megakadályozzák, kihasználják, manipulálják a helyzetet. Saját magam életéből tudom nagyon nehéz, nagyon nehéz célba érni és ki tudja, csak a Jóisten tudja ki hogyan ér célba. De mindenki a maga felkészültsége, tehetsége, hivatástudata szellemében teljesíti szolgálatát, ki a családját neveli magyar emberként, ki a szakmájában, ki a kutatásban, ki a közösség felépítésében bent a programban és ki egyáltalán azzal hogy nem bánta meg, hogy elindult az úton, szép életet élő ember. Én így látom, és nem tudnám azt mondani, márpedig kötelező hazamenni és otthon dolgozni, rájön ő magától mikor tud hazamenni és mikor tud otthon dolgozni. Anélkül, hogy valaki kötelezte volna őket volt aki hazament volt aki nem ment haza, volt olyan aki közvetve segít.” (51 évnél idősebb Erdélyben élő, jelenlegi vezető)

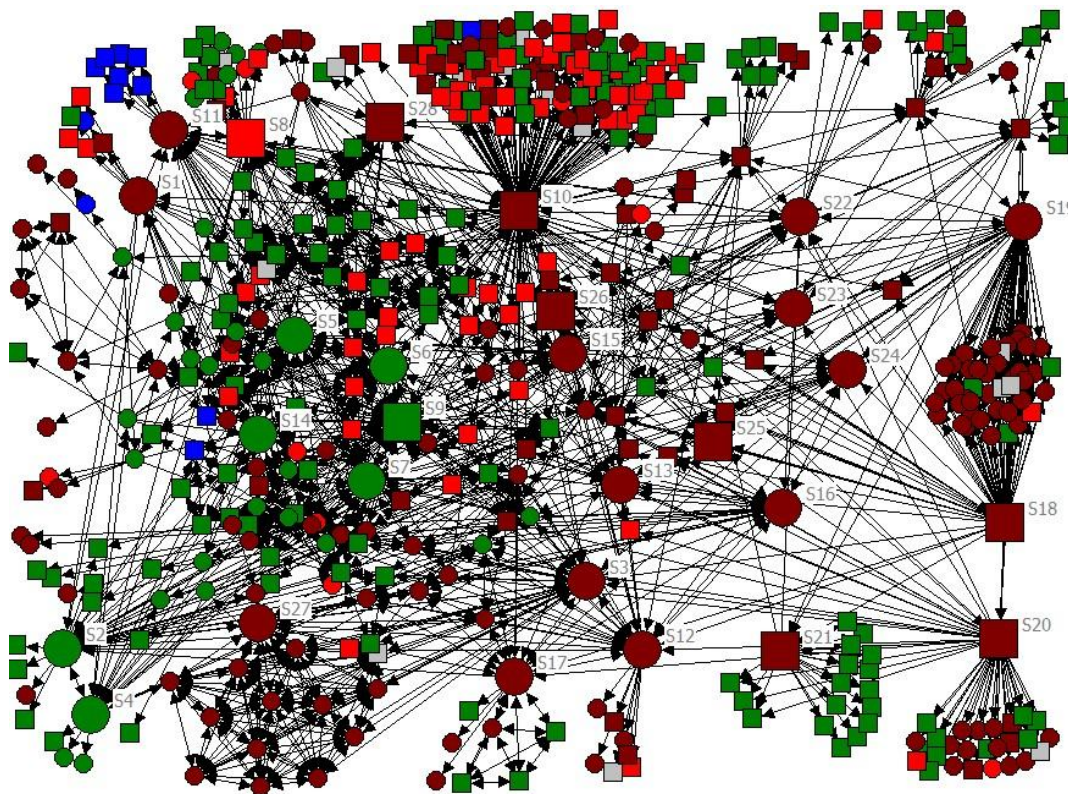
A migrációs tapasztalatok elsődleges hatása a csángó/magyar identitás felvállalására volt, azonban fontos szerepet játszott annak megítélésében is, hogy a közösség kit tekint elitnek.

„Ha vissza gondolunk, hogy ennek előtte az volt az értelmiségi egy faluban, aki ezeket szinte mind tudta, hogy mondjuk, hogy kell meggyógyítani, milyen burjánnyal vagy efféle, ez volt jó tudás. Aztán az volt, akinek iskolája volt, arra felnéztek. Most már olyan nagy ez a mindennapi ... olyan nehéz ... aki hazajön nagy autókkal, ma az valaki.” (51 évnél idősebb Moldvában élő, beosztott)

3.3. Migrációs tapasztalatok és a Csángó ügy együttműködési hálóban elfoglalt szerep által definiált elit

Transznacionális elitről lévén szó, a közösség érdekeinek képviselője mást-mást jelent a Moldvában illetve a Magyarországon élő elit tagoknak. Az együttműködési kapcsolatok statisztikai elemzése nem járt szignifikáns eredménnyel arra vonatkozóan, hogy kiknek fontosabb a csángó ügy, azonban anélkül, hogy végérvényes választ adnának, az interjúk arra engednek következtetni, hogy a

Magyarországon letelepedett elitek számára – a kötelességtudat és a lelkiismeret furdalás miatt a hátrahagyott közösséggel szemben – fontosabb a közösség érdekeinek képviselése, ugyanakkor az elit Moldvában lévő tagjai aktívabbak.

4. ábra: Együttműködési kapcsolatok a csángó ügyben (Jelmagyarázat: ● Moldova, ● Romania but Moldova, ● Hungary, ● Other, ● No data, ○ Csángó, □ Not Csángó.)

	Moldova	Romania (but Moldova)	Hungary	Other	No Data	Total
Csángó	134 27,8%	9 1,8%	31 6,4%	2 0,4%	0 0%	176 36,5%
Not Csángó	54 11,2%	71 14,7%	156 32,4%	11 2,3%	14 2,9%	305 63,3%
Total	188 39%	80 16,6%	186 38,6%	13 2,7%	14 2,9%	482 100%

3. táblázat: Válaszadók megoszlása lakóhely és Csángó identitását illetően.

Az együttműködési kapcsolatok nem különülnek el földrajzi határok mentén, számos kapcsolat köti össze Moldvát, Erdélyt és Magyarországot és ebben kiemelkedő szerepet játszanak az elit és a szervezetek, alapítványok képviselői és vezetői attól függetlenül, hogy ők maguk mely földrajzi régióban élnek és tevékenykednek. Bár elmondható, hogy a Moldvában illetve Magyarországon élők is több helyi kapcsolattal rendelkeznek, ez alól jó kivétel S2 és S3, akik mindkét régióban sűrű kapcsolatoknak a tagjai. Azáltal, hogy S2 Magyarországon és S3 Moldvában él arra enged következtetni, hogy az együttműködési kapcsolatok földrajzi határainak átlépése lakóhelytől függetlenül megtehető.

A Moldvai csángó-magyar szövetség alkalmazottainak bevonásával várható módon a Moldova felé vagy onnan elmutató kapcsolatok száma lényegesen megnőtt (azaz számos bordó pont van sok

kapcsolattal). A három legfontosabb szervezetek képviselői – S8, S9, S10 – rendelkeznek a legheterogénebb ego-hálóval, ami kapcsolataik földrajzi megoszlását illeti. Fontos itt megjegyezni, hogy a Csángó ügyhöz kapcsolódó alterek nagy hányada – elsősorban támogatók - Magyarországon él, a Moldvában élő kizárólag csak egy ember által kapcsolódó személyek olyan helyi emberek akik alaklomszerűen vannak a csángó ügybe bevonva a helyi tanító által. Az interjúk során leginkább “a falu”-ként emlegették őket.

Az eliteken és a szervezetek képviselőin túl mások is betölthetnek központi szereplőt, elsősorban azon tanítók, akik számos támogatót kötnek a csángó ügyhöz és ők maguk az ügy számos aspektusában aktívak. A tanítás mellett különböző eseményeket szerveznek a faluban és saját személyes hálójukat beépítik a csángó ügyet működteti együttműködési kapcsolatokba. Egyaránt állnak kapcsolatba külföldi támogatókkal és helyi emberekkel. (pl. S18, S19, S20, S21)

4. Következtetések és továbblépési lehetőségek

Az interjúalanyok által adott elit definíció szerint – akik maguk is az elit tagjai és aktív résztvevői a csángó ügynek – s közösséggel szemben tanúsított kötelességtudat és érdekeik képviselete határozza meg leginkább azt, hogy valakit elitnek tartanak vagy sem. A kapcsolathálózati tulajdonságok és az interjúk elbeszélések alapján több tanács is megfogalmazható, hogy hogyan is lehet valaki elit. A befok alapján elmondható, hogy a moldvai csángó szövetségnél vezető szerepet betöltve magas központiséget eredményez, azonban nem elegendő földrajzilag csupán egy helyen aktívnak lenni, hanem Magyarországon és Moldvában is központi szerepet kell betölteni. A Magyarországon élők számára a moldvai eseményekben való részvétel még nagyobb fontossággal bír, amennyiben nem vállalnak szerepet Moldvában, elitként való megnevezésük kizárólag más Magyarországon élőkől származhat, a kibocsátó közösség számára szem előtt vesznek. A szerepvállalás nem korlátozható egy szervezetre, valamint a társadalmi tőke csángó ügyhöz való hozzáadása olyan kapcsolatok által, akik kizárólag egy adott személy által kapcsolódnak a networkhoz garantálja a központi pozíciót birtokosának. A véleményvezető és vélemény bróker szerepek betöltése szintén nagy mértékben hozzájárul betöltője elitként való megnevezésében.

A kutatás legtöbb alanya egy a kibocsátó közösséggel szemben tanúsított kötelességtudat, felelősségtudat és tenni akarással jellemezhető, a közösséggel szemben, ami kisléptékben a szülőfalut, illetve tágabb értelemben a teljes csángó közösséget jelenti. Kisebbségről lévén a kultúra, szokások és identitás – amit Csángó ügyként neveznek – ismertetésében és megőrzésében betöltött aktív szerep nem csupán fontos, de a legaktívabbak, legtehetségesebbek, legkiválóbbak csángó elitként jelennek meg a többi résztvevő szemében. Bizonytalanság jellemzi a csángó elitet, saját pozíciójukat illetően a kibocsátó közösségben, a közösség megítélésében. Megerősítést keresnek a közösség részeséről, a csángó kisebbség jövőjére vonatkozó elképzeléseiket illetően, illetve elitként való elismerésükére vonatkozóan is. Az elit és a közösség kapcsolatát jellemző

ambivalencia elsősorban a közös csángó tudat, a közösségtudat hiányából adódik. A külső szemlélő által megfigyelhető közösségkép, elsősorban néprajzosok által kialakított és fenntartott mesterséges jellemző, mellyel sok esetben maguk a csángók nem azonosulnak, ezáltal ennek a képnek a megőrzésében történő szerepvállalás nem feltétlenül jár elismeréssel a falu részéről.

A csángó ügy és a csángók elit kérdésköre nem kizárólag a csángók problémája, a téma politikai és nemzeti átitatottsága miatt, illetve azért, hogy a csángók földrajzilag Romániában és Magyarországon is jelen vannak, kulturálisan pedig egyre inkább a két kultúra keresztmetszetében helyezkednek el, érdekeik, félelmeik a román, a magyar és az európai uniós politikai szférát is érdekelheti. Húsz évvel a rendszerváltás után elmondható, hogy a csángó érdekképviselőt mindhárom szinten – helyi, országos és európai – jelen van, kisebb nagyobb erősséggel.

A csángó ügyben érdeklődést mutató elit, a 100 évvel ezelőtti felelős értelmiséghez hasonlítható, akik szerepe és célja az általuk képviselt közösség vezetése, irányítása volt. A XIX. század végén a XX század elején az értelmiség a magasabb elvek, a végső igazság ismerője volt, ma azonban az értelmiség és az elit megítélése és értékelése is más. Ma nem fogadnak el végső igazságokat, ami egyrészt a társadalmi pluralizmusnak és annak interpretációjából adódik. A csángók esetében- a hólabda módszerrel kialakított elit – mégis leginkább ezt a szerepkört szeretné betölteni, a közösség irányítása az általuk egyedüli helyesként definiált úton. Az interjúk során gyakran felmerült az az igény, hogy az elit alapkövetelménye, hogy legyen egy olyan csoport, aki képes önállóan gondolkodni, kutatni és publikálni, értelmiségi eredményeket felmutatni. Miközben az elit magát a múlt század eleji jellemzők mentén definiálja a csoporttal szemben tanúsított elvárásokat, a közösség más elvárások, elsősorban gazdasági jellemzők mentén határozza meg az elitet. Miközben párhuzamosan két különböző elit definíció, és ezáltal elittel szembeni elvárás is megfigyelhető, a hólabda által meghatározott- az elit saját szempontrendszerét követő – elitösszetétel bizonyos mértékben megerősítést nyer a közösség részéről. A visszaigazoláson túl, megfigyelhető, hogy az elit által kijelölt tagok bár a közösség megítélésében is elitnek számítanak de pozíciójuk sokkal periférikusabb, a falu számára a magas presztízs azon anyagilag jól szituált, sikeres emberek felé mutatnak akik helyileg képesek eredményeket felmutatni.

Az elit összetétel nem kizárólag az elit és a közösség definíciója mentén különböztethető meg, hanem a válaszadó lakóhelyétől is függ. Miközben a papok tűnnek az egyedüli, elit és közösség által is elitként megnevezett csoportnak, az elit számos tagja kizáró oknak tartja a papok etnikai önazonosságát. Eltekintve kissé román öntudatuktól, elmondható, hogy az egyházi elit jelenti a csángó társadalom legstabilabb és legegységesebb értelmiségi rétegét, illetve talán az egyedüli több generációs csángó elitet. Bár csángó elitként való definiálásuk gyakran megkérdőjelezhető, a csángó társadalomban betöltött vezető szerepük egyértelmű.

A csángó kultúra Magyarországon elismert képviselői – művészek, írok, énekesek, zenészek – nem feltétlenül vannak Moldvában is hasonlóan értékelve. A kettős értékelés még hangsúlyosabb azon elitek esetében, akik Magyarországon élnek. Számos interjúalany hangsúlyozta, hogy a közösség számára hasznosabb egy helyileg jelen levő sikeres személy, mint egy Magyarországon (vagy Románia más területén) élő sokkal sikeresebb, azonban a faluval szinte semmilyen kapcsolatban már nem lévő egyén. Bár a válaszadók többsége elismeri, hogy a külföldön letelepedettek is nagymértékben segítik a csángó ügyet, hiszen a közösségtudat és a szolidaritás igen magas a Budapesten élő csángók között és erős lobbibot jelentenek, az elitnek a helyileg jelen levő részét kellene erősíteni és munkájában támogatni.

Bár a csángók földrajzi elhelyezkedése és etnikai identitása igen színes képet mutat, a kutatás elsődleges kérdése az volt, hogy mely tulajdonságok biztosítják az elitbe kerülés esélyét. Más kisebbségi elitekhez hasonlóan a csángó elit is két nehézséggel szembesül: egyrészt, kisebbségi elitként nehéz az országos, többségi társadalom elit tagjának lenni, másrészt a földrajzi kettősség végett a helyi közösség és a kívülállók által látott elit időnként eltérő lehet. Az első nehézség további két meglátást takar, egyrészt az országos elithez tarozást nem kell a lokális elit előfeltételének tekinteni, helyileg akkor is lehet valaki elit, ha országosan nem az, illetve az országos szint maga sem egyértelmű a földrajzi kettősség miatt.

Nugent kimutatta, hogy az amazóniai elit esetében a korábbi elit tagjai az egyház, a katonaság és a gyarmatügy által importált idegenek voltak. (Nugent,2002:64) Hasonló előzményekkel jellemezhető a csángó elit is. Az elmúlt évek kezdeményezéseinek sikeressége, az hogy feloldják-e a konfliktust – melyek gyakran a moldvai csángók és pesti csángók konfliktusaként, illetve a Moldvában élő nem csángó származású aktivisták és a Magyarországon élő csángók konfliktusát – és kialakítanak-e egy együttműködő, céltudatos csángó elitet, vagy a már meglévő „idegen elitek” befolyását fogja elmélyíteni olyan kérdéskör, amire további kutatások kellene választ keressenek. Hasonló, későbbi kutatások által válaszra váró kérdés, hogy mi történik az elit gyerekeivel, a következő generációval, elsősorban az elit azon tagjai esetében, akik Magyarországon élnek. Tagjai lesznek a többségi társadalomnak vagy képesek lesznek megtartani csángó identitásukat illetve annak elemeit. A Magyarországon letelepedett csángó lobbijéről beszélve felmerül a kérdés, hogy míg az első generáció hatást tud gyakorolni Budapestről is, megteheti ezt a következő generáció is, aktív tagjai lesznek-e gyerekeik a csángó társadalomnak vagy integrálódnak a többségi társadalomba?

5. Felhasznált irodalom

- Adler-Lomnitz, L. & Gonzalez, A. N., 2007. Peasant ethnic migration from a post-communist society to another. The case of the Csángó migrants from Moldavia (Romania) to Hungary. *Review of Sociology*, Vol 13.1., pp. 67-88.
- Arens, M. & Bein, D., 2004. Katolikus magyarok Moldvában. In: A. (. Miskolczy, szerk. *Rendhagyó nézetek a csángókról*. Budapest: ELTE Román Filológiai Tanszék - A Központi Statisztika Hivatal Levéltára, pp. 11-91
- Bourdieu, P., 1986. The Forms of Capital. In: *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. New York : Greenwood Press, pp. 241-258.
- Burt, R. S., 2001. The Social Capital of Structural Holes. In: *New Directions in Economic Sociology*. New York: Russell Sage Foundation, pp. 202-250.
- Burt, R. S., 2002. The Social Capital of Structural Holes. In: *The New Economic Sociology : Developments in an Emerging Field*. New York: Russell Sage Foundation, pp. 148-190.
- Coleman, J. S., 1988. Social Capital in the Creation of Human Capital. *American Journal of Sociology*, Vol. 94, Supplement: *Organizations and Institutions: Sociological and Economic Approaches to the Analysis of Social Structure*, pp. S95-S120.
- Fernandez, R. M. & Gould, R. V., 1999. A dilemma of state power: brokerage and influence in the national health policy domain. *The American Journal of Sociology*, , pp. 1455 - 91.
- Freeman, L. C., 1977. A Set of Measures of Centrality. Based on Betweenness.. *Sociometry* Vol.40, No.1., pp. 35-40.
- Fumanti, M., 2004. The making of the fieldwork-er: debating agency in elites research. *Anthropology Matters*, Vol.6, No.2.
- Granovetter, M. S., 1973. The Strength of Weak Ties. *American Journal of Sociology*, Vol. 78, No. 6, pp. 1360-1380.
- Halász, P., 2002. *Bokrétaba kötögetem vala. A moldvai magyarok néprajzához*. Budapest: Európai Folklor Intézet.
- Hegyeli, A., 1999. "Mint a gomba, ide benőttek ..." Moldvai csángók vendégmunkája Magyarországon. In: *Csángósors. Moldvai csángók a változó világban*. Budapest: Teleki László Alapítvány, pp. 163-173.
- Héra, G. & Ligeti, G., 2006. *Módszertan. Bevezetés a társadalmi jelenségek kutatásába*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Kadushin, C., 1966. The Friends and Supporters of Psychotherapy: On Social Circles in Urban Life. *American Sociological Review*, pp. 786-802.
- Kadushin, C., 1968. Power, Influence and Social Circles: A new methodology for studying opinion makers. *American Sociological Review*, pp. 685-699.
- Kadushin, C., 1995. Friendship Among the French Financial Elite. *American Sociological Review*, pp. 202-221.
- Katz, E., 1957 Spring. The Two-Step Flow of Communication: An Up-To-Date Report on Hypothesis. *The Public Opinion Quarterly*, Vol. 21, No.2 Anniversary issue Devoted to twenty Years of Public opinion Research, pp. 61-78.
- Katz, E. & Lazarsfeld, P. F., 1955. *Personal influence*. Glencoe: Free Press.
- Konrad, M., 2002. Pre-symptomatic networks. Tracking experts across medical science and the new genetics.. In: *Elite cultures. Anthropological perspectives..* New York: ASA Monographs 38, pp. 227-248.
- Lee, R. M., 1993. *Doing research in sensitive topics*. London-Newbury Par-New Delhi: Sage Publications.
- Levitt, P. & Glick Schiller, N., Fall, 2004. Conceptualizing Simultaneity: A Transnational Social Field Perspective on Society. *International Migration Review*, Vol. 38, No. 3, *Conceptual and Methodological*, pp. 1002-1039.
- Lilleker, D. G., 2003 . Interviewing the Political Elite: Navigating a Potential Minefield. *Politics* Vol 23(3), pp. 207-214.

- Lin, N., 1999. Building a Network Theory of Social Capital'. *Connections* 22(1), pp. 28-51.
- Marcus, G. (ed.), 1983. *Elites: Ethnographic Issues*. Albuquerque, NM: University of New Mexico Press.
- Menzel, H. & Katz, E., 1955-1956. Social Relations and Innovation in the Medical Profession: The Epidemiology of a New Drug. *The Public Opinion Quarterly*, Vol. 19, No. 4., pp. 337-352.
- Mohácsek, M. & Vitos, K., 2005. Migráció és településfejlődés. A magyarfalusi vendégmunkások fogyasztói szokásai. In: *Adaptáció és modernizáció a moldvai csángó falvakban*. Kolozsvár: Kriza János Néprajzi Társaság.
- Nugent, S., 2002. Gente boa. Elites in and of Amazonia. In: *Elite Cultures. Anthropological perspectives*. London: ASA Monographs v.38, Routledge, pp. 61-73.
- Obstfeld, D., 2005. Social Networks, the Tertius Iungens Orientation, and Involvement in Innovation. *Administrative Science Quarterly* Vol. 50, No. 1 , pp. 100-130.
- Papademetriou, D. G., 1978. European Labor Migration. Consequences for the Countries of Worker Origin. *International Studies Quarterly*.
- Portes, A., 2000. An Enduring Vision: The Melting Pot that Did Happen. *International Migration Review*.
- Portes, A. & Böröcz, J., 2001. Keserű kenyér: a munkaerő nemzetközi migrációjának szociológiai problémái. In: *A migráció szociológiája*. Budapest: Szociális és Családügyi Minisztérium, p. 69–88.
- Pozsony, F., 2003. A moldvai Csángó-Magyar falvak társadalomszerkezete. *Pro Minoritate*, pp. 142-165.
- Putnam, R. D., 2000. *Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon&Schuster.
- Sandu, D., 2005. Emerging Transnational Migration from Romanian Villages. *Current Sociology*.
- Shain, Y., Winter, 1999-2000. The Mexican-American Diaspora's Impact on Mexico. *Political Science Quarterly*, Vol.114, No. 4 , pp. 661-691.
- Shore, C. & Nugent, S. (ed.), 2002. *Elite cultures: anthropological perspectives*. London: ASA Monographs v.38, Routledge.
- Stark, O. & Taylor, J. E., 1989. Relative deprivation and international migration. *Demography*, vol. 26, pp. 1-14.
- Szántó, Z. & Tóth, I. G., 1993. A társadalmi hálózatok elemzése.. *Társadalom és gazdaság*, pp. 31-55.

6. A témakörrel kapcsolatos saját publikációk

- 2012   Kapcsolati tőke, földrajzi kettősség és a csángó elit. in Terek a társadalomban. Belvedere Meridionale. Történelem és Társadalomtudományok. XXIV évfolyam, 1. szám, pp. 80-92
- 2011   The Prominent Csángó Hub. Key Actors in the Network Structure of the Csángó Elite, Review of Sociology, 2011/4 (co-author Bodor Eranus Eliza)
- 2010   The appearance of the Moldavian Csángó Elite as a Consequence of Transnational Migration in Tanya Chavdarova, Petya Slavova and Svetla Stoeva (ed) (2010) Markets as Networks, St. Kliment Ohridski University Press, Sofia , pp. 217-228